BÖLAJAK ÖQITUVÇILARNING KREATIVLIK KOMPETENSIYASINI TAKOMILLAŞTIRIŞ YÖLLARI

Bayramgeldiyeva Maya Arazgeldi qizi
Osiyo xalqaro universiteti, MM2-P-26 guruhi magistranti
Narziyeva Şaxnoza Rustamjon qizi
Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),
ilmiy rahbar, Osiyo xalqaro universiteti
https://doi.org/10.5281/zenodo.24415792

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisda bölajak öqituvçilarning kreativlik kompetensiyasini takomillaştirişning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Pedagogik faoliyatda kreativ fikrlaşning ahamiyati, talabalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirişga ta'sir etuvçi omillar hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalaniş imkoniyatlari tahlil qilingan. Şuningdek, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, interfaol metodlar va refleksiv yondaşuv orqali bölajak pedagoglarning kreativ kompetensiyasini şakllantiriş yuzasidan amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit sözlar: kreativlik, kreativ kompetensiya, bölajak öqituvçi, pedagogik mahorat, innovatsion ta'lim, ijodiy fikrlaş, muammoli ta'lim, interfaol metodlar, refleksiya.

KIRIŞ

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oşirilayotgan islohotlar bölajak öqituvçilardan nafaqat puxta nazariy bilim va kasbiy könikmalarga ega bölişni, balki yangiça fikrlaş, nostandart vaziyatlarda samarali qaror qabul qiliş hamda ta'lim jarayoniga innovatsion yondaşuvlarni tatbiq etişni ham talab qilmoqda. Şu jihatdan oliy pedagogik ta'lim muassasalarida bölajak öqituvçilarning kreativlik kompetensiyasini takomillaştiriş dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Kreativlik — şaxsning mavjud bilim va tajribalar asosida yangi, öziga xos hamda amaliy jihatdan ahamiyatli ğoyalarni ilgari suriş qobiliyatidir. M. Runco va G. Jaeger kreativlikning asosiy mezonlari sifatida yangilik va samaradorlikni alohida ajratib körsatganlar [1]. Demak, pedagogik kreativlik faqat noodatiy ğoyalarni yaratiş emas, balki ularning ta'lim-tarbiya jarayonidagi amaliy qiymatini ham aniqlaşni nazarda tutadi.

Bölajak öqituvçining kreativlik kompetensiyasi deganda uning pedagogik muammolarga ijodiy yondaşişi, öquvçilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda yangi metod va vositalarni tanlaşi, öquv maşğulotlarini samarali loyihalaştirişi hamda öz faoliyatini tanqidiy tahlil qilişga tayyorligi tuşuniladi.

Tadqiqotning maqsadi — bölajak öqituvçilarning kreativlik kompetensiyasini rivojlantirişga xizmat qiluvçi pedagogik yondaşuv va metodlarni tahlil qiliş hamda ularni oliy ta'lim jarayonida qöllaş böyiça amaliy tavsiyalarni asoslaş.

ASOSIY QISM

Bölajak öqituvçilarning kreativlik kompetensiyasini rivojlantiriş, avvalo, ularning mustaqil fikrlaşini rağbatlantiruvçi ta'lim muhitini yaratiş bilan çambarças boğliq. An'anaviy ta'lim jarayonida talabalar köpinça tayyor bilimlarni özlaştirişga yönaltirilsa, kreativ yondaşuvga asoslangan ta'lim ulardan

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

muammoni aniqlaş, turli yeçimlarni taklif etiş, muqobil fikrlarni soliştiriş va mustaqil xulosalar çiqarişni talab qiladi.

E. P. Torrance tomonidan kreativ fikrlaşni örganiş jarayonida fikrlarning ravonligi, moslaşuvçanligi, originalligi hamda işlab çiqilganlik darajasi muhim körsatkiçlar sifatida qaralgan [2]. Mazkur körsatkiçlardan pedagogik ta'lim jarayonida talabalarning ijodiy rivojlanişini baholaşda foydalaniş mumkin.

Bölajak öqituvçilarning kreativlik kompetensiyasini takomillaştirişda quyidagi pedagogik yönalişlar alohida ahamiyat kasb etadi.

Birinçidan, muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalaniş. Muammoli ta'lim talabalarni tayyor javobni qabul qilişdan köra, muammoning kelib çiqiş sabablarini aniqlaş va unga mustaqil yeçim izlaşga undaydi. Masalan, pedagogika fanidan amaliy maşğulotlarda "Öquvçilarning darsga qiziqişini oşiriş uçun qanday yangi metodlarni qöllaş mumkin?" kabi vaziyatli topşiriqlar berilişi mumkin. Talabalar uşbu muammo yuzasidan bir neçta yeçim işlab çiqib, ularning afzalliklari va çeklovlarini tahlil qiladilar. Bu esa pedagogik tafakkurning moslaşuvçanligini oşirişga xizmat qiladi.

Ikkinçidan, loyihaviy ta'lim metodini keng qöllaş. Loyihaviy faoliyat talabalarning mustaqil izlaniş, rejalaştiriş, hamkorlikda işlaş va yangi pedagogik mahsulot yaratiş könikmalarini rivojlantiradi. Xususan, bölajak öqituvçilarga innovatsion dars işlanmasi, interfaol topşiriqlar majmuasi, raqamli öquv resursi yoki muayyan fan böyiça didaktik öyin yaratiş vazifasi berilişi mumkin. Loyiha yakunida uning originalligi, pedagogik maqsadga muvofiqligi va amaliy qöllaş imkoniyatlari baholanadi.

Uçinçidan, interfaol metodlardan samarali foydalaniş. "Aqliy hujum", "Olti fikrlovçi qalpoq", "SCAMPER", "Klaster" va "Keys-stadi" kabi metodlar talabalarning bir masalaga turli nuqtayi nazardan qaraş, yangi ğoyalar işlab çiqiş hamda pedagogik vaziyatlarni mustaqil tahlil qiliş imkoniyatlarini kengaytiradi. Bunda öqituvçi tayyor bilimni yetkazuvçi emas, balki ijodiy faoliyatni taşkil etuvçi va yönaltiruvçi sifatida iştirok etadi.

Törtinçidan, raqamli ta'lim texnologiyalarini integratsiyalaş. Zamonaviy raqamli platformalar, virtual laboratoriyalar, multimedia resurslari va sun'iy intellekt vositalari öquv jarayonini ijodiy loyihalaştiriş uçun yangi imkoniyatlar yaratadi. Masalan, talabalar raqamli vositalar yordamida muammoli vaziyatlarga asoslangan dars ssenariylari, interfaol testlar yoki vizual öquv materiallarini işlab çiqişlari mumkin. Biroq bunday vositalardan foydalanişda tayyor natijalarni mexanik qabul qiliş emas, balki ularni tanqidiy baholaş, moslaştiriş va pedagogik jihatdan asoslaş muhimdir.

Beşinçidan, refleksiv faoliyatni rivojlantiriş. Bölajak öqituvçi öz faoliyatini tahlil qiliş, yöl qöyilgan kamçiliklarni aniqlaş va ularni bartaraf etiş orqali kasbiy kreativligini muntazam rivojlantirib boradi. Şu maqsadda pedagogik amaliyot davomida refleksiv kundalik yuritiş, mikrodarslarni videoyozuv asosida tahlil qiliş hamda özaro fikr-mulohaza almaşiş samarali usullar hisoblanadi.

T. Amabile tomonidan işlab çiqilgan kreativlikning komponentli yondaşuvida sohaga oid bilim va könikmalar, kreativ fikrlaş jarayonlari, motivatsiya va ijtimoiy muhitning ahamiyati asoslab berilgan [3]. Uşbu yondaşuvdan kelib çiqib, pedagogik oliy ta'limda kreativlik kompetensiyasini rivojlantiriş faqat alohida ijodiy topşiriqlar bilan çeklanmasligi, balki butun öquv jarayonining mazmuni va taşkil etilişida aks etişi zarur.

KREATIVLIK KOMPETENSIYASINI BAHOLAŞ MEZONLARI

Bölajak öqituvçilarning kreativlik kompetensiyasini takomillaştiriş jarayonida uning rivojlaniş darajasini aniqlaş ham muhim ahamiyatga ega. Buning uçun quyidagi mezonlardan foydalaniş maqsadga muvofiq:

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

1. Motivatsion mezon — talabaning yangilik yaratişga, ijodiy izlanişga va öz pedagogik faoliyatini takomillaştirişga bölgan intilişi.

2. Kognitiv mezon — kreativlik, innovatsion pedagogika va ijodiy fikrlaş metodlari haqidagi nazariy bilimlar darajasi.

3. Faoliyatli mezon — mavjud pedagogik muammolarga original va amaliy jihatdan samarali yeçimlar taklif eta oliş qobiliyati.

4. Refleksiv mezon — öz faoliyatini tahlil qiliş, pedagogik qarorlarni baholaş hamda muqobil yondaşuvlarni işlab çiqiş könikmasi.

Mazkur mezonlar asosida talabalarning rivojlaniş dinamikasini kuzatiş, individual kamçiliklarni aniqlaş va ularga mos rivojlantiruvçi topşiriqlarni belgilaş mumkin. Baholaşda faqat yaratilgan ğoyalar soni emas, balki ularning yangiligi, ta'lim maqsadlariga mosligi va amaliy samaradorligi ham hisobga olinişi kerak.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bölajak öqituvçilarning kreativlik kompetensiyasini takomillaştiriş zamonaviy pedagogik ta'limning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Kreativ kompetensiyaga ega pedagog öquv jarayonini an'anaviy şakllar bilan çeklab qöymaydi, balki öquvçilarning ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos innovatsion yeçimlarni izlaydi.

Nazariy tahlillar asosida muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, interfaol metodlar, raqamli texnologiyalar va refleksiv yondaşuvni özaro uyğunlaştiriş bölajak öqituvçilarning kreativlik kompetensiyasini rivojlantiriş uçun muhim pedagogik şart-şaroit yaratadi, degan xulosaga keliş mumkin.

Şu bois pedagogik oliy ta'lim muassasalarida kreativ topşiriqlar uluşini oşiriş, talabalarni mustaqil pedagogik loyihalar yaratişga jalb etiş, mikrodarslar va vaziyatli maşqlarni muntazam taşkil qiliş hamda kreativ faoliyatni baholaşning aniq mezonlarini amaliyotga joriy etiş tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Runco M. A., Jaeger G. J. The Standard Definition of Creativity // Creativity Researç Journal. – 2012. – Vol. 24, No. 1. – P. 92–96.
2. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking. – Princeton, NJ: Personnel Press, 1966.
3. Amabile T. M. Creativity in Context. – Boulder, CO: Westview Press, 1996.
4. Guilford J. P. Creativity // American Psyçologist. – 1950. – Vol. 5, No. 9. – P. 444–454.
5. OECD. PISA 2022 Results (Volume III): Creative Minds, Creative Sçools. – Paris: OECD Publişing, 2024.
6. Şulman L. S. Knowledge and Teaçing: Foundations of the New Reform // Harvard Educational Review. – 1987. – Vol. 57, No. 1. – P. 1–22.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.